RØROS KOMMUNE

Temaplan for landbruk

Hovedtema 2021-2030
Delmål 2021-2024
Tiltaksplan rulleres hvert 4. år

K-styret sak 14/21, 25.03.2021

EATNEMENAERPIE / VERDENSARV

INDUSTRIJE / INDUSTRI

KULTUVRE / KULTUR

INNHOLD

Innledning	side	4
Ramme for planen	*side*	*5*
Røroslandbruket – Miljø- og klimavennlig	side	6
Status og nøkkeltall for landbruket i Røros	side	9
Utfordringer i Røroslandbruket	side	13
Muligheter i Røroslandbruket	side	14
Landbruksplanens oppbygging	side	15
Visjon	side	16
Forklaring til hovedtema med delmål	side	17
Hovedtema 1 – Bonden i samfunnet	side	18
Hovedtema 2 – Ressursgrunnlaget	side	20
Hovedtema 3 – Eiendomsstruktur	side	23
Hovedtema 4 – Verdiskaping og foredling	side	24
Delmål og tiltaksstrategi	side	26
Tiltaksdel 2020 -2024	side	34
Andre tiltak med behov	side	35

Hovedtema i planen:

Bonden i samfunnet
- Synliggjøring og forankring
- Fagmiljø og samarbeid
- Rekruttering og sysselsetting

Ressursgrunnlaget
- Bruk av innmark (dyrka mark og nydyrking)
- Beite i utmark, gjerdehold og seterbruk
- Økologisk
- Skogbruk

Eiendomsstruktur
- Mer rasjonell/effektiv eiendomsstruktur
- Leiejord
- Kjøreavstand

Verdiskaping og foredling
- Økonomi / produksjon
- Lokalmatforedling (Merkevaren Røros/Lokalmathovedstaden)

Temaplan for landbruk i Røros kommune skal underbygge målene i Kommuneplanens Samfunnsdel (2016 – 2028).

I arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel kom det fram at Rørossamfunnet er inkluderende og stolt – engasjementet og dugnadsånden pulserer.

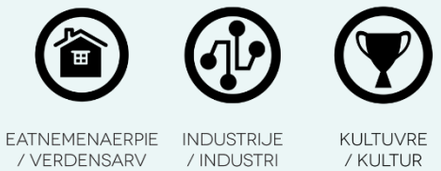
Disse verdiene er lagt til grunn for visjonen til Røros kommune: Pulsen i fjellet.

Vaerien Vuelie Pulsen i fjellet

Rørospulsen startet nede i grunnfjellet, frem av den har Rørosbyen vokst frem og her skal den fortsatt slå sterkt.

På samme måte som at sunn mat er bra for kroppen, er miljøvennlige levemåter bra for samfunnet og verden. En god miljøpolitikk og sunne levemåter er grunnlaget for en god «Puls i fjellet».

Kvalitetene som betegner, beskriver og gir Rørossamfunnet identitet er:
- Kultur
- Verdensarv
- Industri

Innledning

Formannskapet i Røros kommune fattet i møte datert 9. mai 2019 (sak 40/19) vedtak om oppstart av arbeidet med landbruksplan for Røros kommune.

Røros formannskap var styringsgruppe for arbeidet.
Arbeidsgruppa har bestått av:
• Rørosbygdenes bondelag v/Marius Wiggen
• Røros bonde- og småbrukerlag v/Tore Evavold
• Røros sau og geit v/Rune Kurås
• Produsentlaget Røros/Holtålen v/Trond K. Langen
• Rørosbygdenes skogeierlag v/Elin Tamnes
• Rørosmat v/styreleder Ingulf Galåen
• Felles landbruksavdeling Røros, Os og Holtålen v/landbrukssjef Berit B. Østbyhaug
• Gåebrien sijte v/Inge Danielsen
• Saanti sijte v/Lars Aage Brandsfjell

Prosjektledelsen og sekretariatet var lagt til Landbruksavdelingen v/Maraike Glomb. Rådgiverfirmaet Rådhuset Vingelen v/Hege Hovd og Linda Merkesdal bidro i arbeidsprosessen. Arbeidsgruppa sto for det faglige innholdet sammen med sekretariatet, og rapporterte fortløpende til styringsgruppa. Planen og planprosessen skal sikre at reindriftsnæringens interesser ivaretas på de områder der de berøres. Fylkesmannen forvalter virkemidlene for reindriftsnæringen.

Dette er den andre landbruksplanen for Røros kommune. Den første planen ble startet opp i 1999 og gjaldt for perioden 2001 – 2005 (vedtak kommunestyre 5/7-2001, sak 0041/01). Siden den gang har det skjedd store endringer i landbruket, både nasjonalt, regionalt og lokalt. Det var et ønske både fra næringa og politisk å utarbeide en oppdatert landbruksplan.

PLANENS FORMÅL

Planen skal synliggjøre landbruket og vise hvilken retning landbruket i Røros skal ha i kommunen. Planen skal være et kommunikasjonsmiddel for politiske organ, gi retningslinjer til planverket (arealbruk), danne grunnlaget for utarbeidelse av kommunale tiltaksstrategier for å skaffe virkemidler inn i landbruket samt tiltaksdeler/handlingsplaner for kommunen og landbruksnæringen (prioritering). Planen skal gi føringer for prioriteringen av ressursbruken til kommunal administrasjon. Samtidig vil de tiltak utarbeidet i planen si noe om ressursbehovet i kommunen og for å sikre at tiltak blir gjennomført i og sammen med landbruksnæringen.

Planen er lagt opp som en temaplan med mål og tiltak. Planarbeidets ramme hadde også temakart som et ønske. Dette skal bl.a vise kjerneområdene for landbruket i Røros. Arbeidsprosessen med plan ble mer krevende enn først planlagt, og temakartet er derfor flyttet til tiltaksdelen.

Temaplanen skal underbygge målene i sentrale kommunale planer.

Hovedmålet har et langsiktig innhold og bidrar til å holde kursen over tid. Delmål og tiltak skjer fortløpende og vil ha behov for endring/revidering underveis i planperioden.

PLANPROSESS

Det er avholdt seks møter med arbeidsgruppa i 2019, og to møter i 2020. Referanser har vært en viktig del av arbeidet. Følgende innledere har bidratt på møtene:

- Arealplanlegger Ingunn Holøymoen (Planstrategi, arealdel og samfunnsdel)
- Landbrukssjef Berit Bugten Østbyhaug (Fjellandbruksprosjektet – status/erfaringer)
- Magnus Borgos (byantikvar Røros) og Torfinn Rohde (verdensarvkoordinator):
- Verdensarvstatusen - betydning for samfunnsutviklingen og landbruket
- Hanne Bryde (samfunnsplanlegger Røros kommune): Klima- og miljøplan
- Trine Frisli Fjøsne (vannkoordinator Glomma vannområde): Vanndirektivet
- Ingrid Fossum, Gis-ansvarlig Røros kommune
- Ingulf Galåen: Rørosmat
- Trond Lund: Rørosmeieriet
- Kjell Ove Oftedal: Røros Slakteri
- Olav Vehusheia, REN Røros: Fjernvarmeanlegg og erfaringer
- Olin Steinsvik, prosjekt Kompetanseløft reiseliv - lokalmat

I tillegg er det arrangert to åpne kveldsmøter; 3. og 30. oktober 2019.
Møte 1: «Hvilken verdi har utmarka – for næringa og for øvrig befolkning?».
Her deltok to forskere fra NIBIO; Bjørn Egil Flø med innlegget «Framtid for utmarksbeite» og Yngve Rekdal med innlegget «Meir mat frå utmark».

Møte 2: «Klimasmart og bærekraftig landbruksproduksjon».
Her deltok Hans Christian Brede fra Skogselskapet Trøndelag med innlegget «Skog og klima på Røros», og Ragnhild Borchsenius fra Norsk Landbruksrådgiving med «Klimasmart grovfôrproduksjon».

Ramme for planen

Landbruket i Norge er i stor grad styrt av nasjonale føringer. Stortingsmeldingen om landbrukspolitikken og jordbruksavtalen er førende også for landbruket i Røros. Det er fire hovedformål for de nasjonale strategiene: matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og et bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Dette innebærer målsetning om trygg matproduksjon og matforsyning, stabil bosetting i distriktene, bærekraftig ressursforvaltning, levende kulturlandskap og verdiskaping som kan bidra til å opprettholde sysselsettingen i bygdene.

Norge har satt tydelige nasjonale klimamål som går ut på å skape et lavutslippssamfunn frem til 2050 og være klimanøytralt i 2030. Det krever store utslippskutt og at samfunnet forbedres og tilpasses klimaendringene. Norge har i 2018 vedtatt sin første klimalov som skal fremme gjennomføringen av Norges klimamål. Klimatilpasning handler om å begrense eller unngå ulemper grunnet klimaendringer, og dra nytte av eventuelle fordeler. Regjeringen og organisasjonene i jordbruket har undertegnet en intensjonsavtale som legger til rette for at jordbruket skal bidra til at Norge når klimamålene.

Ved Stortingets behandling av meld. St. 11 (2016-2017), slo man fast at matproduksjon er jordbrukets hovedoppgave. Arbeidet med å redusere klimagassutslipp fra norsk jordbruk må derav prioriteres samtidig som målet om økt matproduksjon med intensjon om økt selvforsyning ligger fast. Jordbrukets viktigste oppgave i klimasammenheng er å redusere klimagassutslippene per produsert enhet, i tillegg til å øke opptaket av CO2 og tilpasse produksjonen til et klima i endring. Klimagassutslipp fra biologiske prosesser kan ikke sidestilles med utslipp fra fossile kilder. I planarbeidet er det jobbet med de muligheter som Røroslandbruket kan bidra med i klimasammenheng.
Det er i planarbeidet trukket fram tre av FNs 17 bærekraftsmål (vedtatt i 2015):

- Mål 2: Utrydde sult (Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk)
- Mål 13: Stoppe klimaendringene (Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem)
- Mål 15: Liv på land (Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold).

I tillegg har Verdensarven og det lokale matforedlingsleddet vært grunnleggende i planarbeidet.

Kommunale føringer

Underliggende for utforming av temaplanen for landbruket er de overordnede kommunale planer i Røros kommune; Kommuneplanens Samfunnsdel (2016-2028), Temaplan for næring (2017-2029), Klima- og miljøplan for Røros kommune (2018-2030) og Forvaltningsplanen for verdensarven.

I samfunnsdelen er sentrale hovedmål verdiskaping, bokvalitet, folkehelse og verdensarv. Det er satt som delmål nr. 5 å videreutvikle lokalmatproduksjonen. Strategiene som der er prioritert er å opprettholde det arealmessige grunnlaget for å kunne videreutvikle den gode kvaliteten i reindriften, styrke produsentleddet i primærnæring og stimulere til økning i økologisk landbruksproduksjon. I forhold til verdensarven er delmål nr. 2 sentralt for landbruket som sier at kompetansen på å drive næringsutvikling på verdensarvens premisser skal styrkes. Som strategi for dette er det framhevet en enda tettere dialog og større samhandling mellom fagmiljø som forvalter kulturarv og fagmiljø som driver næringsutvikling.

Røros kommunes temaplan for næring er en strategisk plan som skal peke ut en retning for kommunens næringsarbeid i planperioden, i tråd med kommuneplanens samfunnsdel. Næringsplanen er et verktøy for å sikre at kommunestyrets strategiske føringer for samfunnsutviklingen omsettes til handling.

Næringsplanen har følgende strategiske innretning mot 2029:
- Bærekraftig utvikling på natur-, kultur- og verdensarvens premisser.
- Målrettet satsing på og tilrettelegging for arbeidstakere i aldersgruppa 20-35 år.
- Samarbeid som en metode for utvikling og en nøkkelverdi for samfunnet.
- Utvikling og innovasjon gjennom kunnskap, kompetanse og forskning.

Bærekraft er overordnet for alt planarbeid i kommunen. Bærekraftig utvikling er samfunnsutvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov. For å skape bærekraftig utvikling må det jobbes på tre områder; klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. Dette blir ofte kalt de tre dimensjonene av begrepet bærekraft.

Gjennom fjellandbrukssatsingen (2014-2018), som Røros fikk være en del av, ble det satt fokus på de mulighetene som røroslandbruket har, og de utfordringer som må jobbes med videre. For Røros sin del trekkes spesielt fram dette med fagmiljø, utmarksbeite, agronomi, økonomisk bærekraft, eksisterende bygningsmasse og rekruttering.

Røroslandbruket – Miljø- og klimavennlig

Ingen næring er mer avhengig av naturgitte forhold enn landbruket. Samtidig er det et faktum at man ikke kan produsere mat uten innvirkning på natur, miljø og klima. Matproduksjon er en balansegang mellom krav til utbytte og hensyn til miljøpåvirkning, ikke minst for å opprettholde næringens eget produksjonsgrunnlag.
Landbruket styres av en rekke forhold næringen selv ikke har kontroll over. Rammebetingelser og økonomi, etterspørsel og forbrukertrender, forskning, teknologi, handel og globalisering er faktorer som i mange sammenhenger skaper motstridende syn og interesser rundt landbruk og matproduksjon, og som må balanseres opp mot hva som er en bærekraftig utvikling.

Landbruket vil berøres direkte av klimaendringer. Dette gjør at næringen står ovenfor store utfordringer blant annet som følge av mer hyppigere ekstremvær, tørke og økt forekomst av plante- og dyresykdommer. Reindriftsnæringen vil også påvirkes direkte av klimaendringer blant annet gjennom mer krevende beiteforhold (tilgang på vinterbeite), utfordringer med å forflytte seg mellom ulike beiteområder samt sykdom og parasitter som følge av økende temperaturer. Klimaendringer kan dermed endre forutsetningene og rammene for primærnæringene. God og helhetlig planlegging, som tar hensyn til dagens og framtidens klimaendringer, står helt sentralt på veien mot et klimatilpasset landbruk og samfunn for øvrig.

I det kommunale klima- og miljøarbeidet som er forankret i Klima- og miljøplanen for Røros kommune er det bl.a. satt som tiltak at rørossamfunnet skal bevare og styrke det biologiske mangfoldet i kommunen. Røros skal ha et aktivt, variert og miljøvennlig jord- og skogbruk med høy dyrevelferd og bruk av utmarksbeiter. Røros skal øke andelen økologisk landbruk og øke bruken av ren og lokal mat. Rørossamfunnet skal arbeide for å øke andelen lokalprodusert mat i regionen, både når det gjelder produksjon, foredling og forbruk. Røros kommune skal redusere eget matsvinn og arbeide for at samfunnet for øvrig gjør det samme.

I klima- og miljøarbeidet bidrar røroslandbruket betydelig i dag, men har også ytterligere muligheter for bidrag i en positiv retning. Gjennomføring av klimatiltak på gårdsnivå, utnytte ressursene på en god måte og sikre bærekraftig jordbruk i tråd med nasjonale mål i jordbrukspolitikken. Hittil har det vært mye fokus på hvordan kutte klimagassutslipp, og da har særlig landbruket fått en utfordrende framstilling. Kunnskap og faktabasert informasjon i klimadiskusjonen blir viktig framover. Landbruket er en sentral næring for kommunene i fjellregionen, det er derfor viktig å få fakta på plass som viser landbrukets bidrag i klimaarbeidet. Innenfor landbruket finner vi mange av løsningene på klimautfordringene. Dette er bla. gjennom økt opptak av CO2 i skog, utnytte fornybare energi- og naturressurser i større grad samt sikre biologisk mangfold.

Innenfor landbruket rettes virkemiddelbruken stadig mer mot formål og tiltak som bidrar til klima- og miljøarbeidet. Regionalt miljøprogram er en slik ordning som setter fokus på riktig gjødselhåndtering og –lagring og hydroteknikk. Dette er ressurser avsatt i Statens landbruksbudsjett der også kommunen kan i en viss grad styre virkemiddelbruken dit den er mest effektiv og hensiktsmessig. SMIL-tilskuddet (spesielle miljøtiltak i jordbrukets kulturlandskap) er en annen ordning som også er rettet mot de lokale klima- og miljøutfordringer samt kulturlandskapet i landbruket. Likeså OBB-midler (tiltak i organisert beitebruk).Tettere planting i skog og ungskogpleie (NMSK-tilskudd og skogfond) er også et tiltak her for bla. å øke CO2-bindingen og økt bruk av trevirke.

Røros byr på mange muligheter for å få en mer klimavennlig matproduksjon. Utnyttelse av grovfórarealene bidrar til å skape kulturlandskapet, og et åpent kulturlandskap er viktig for økt albedoeffekt*. Røros har et forholdsvis kaldt klima med snø i store deler av året, og med det kan bidra til å holde jordklodens temperatur nede nettopp vha. av albedo. For at disse områdene skal kunne bidra med økt albedoeffekt framover må kulturlandskapet ikke gro igjen slik at de snøhele flatene ikke blir mindre i omfang. Utmarksbeiting og bruk av all dyrkamark til slått/beite bidrar derfor positivt her.
Klimagassregnskapet har ingen tallfesting av binding av karbon i jord. Særlig i fjellbygder der stående kubikkmasse i fjellskogen kan være relativt lav, viser forskning at binding av karbon i eng og beitemark kan være større enn potensiell binding av karbon i skog på tilsvarende areal. I følge Agri Analyse (mars 2019) blir beiting trukket fram som et godt klimatiltak og et viktig bidrag i dette. I klimaregnskapet til jordbruket er det bare utslipp fra husdyra (som går i et kretsløp) som blir registrert og ikke effekten av at karbon blir bundet i jorda ved grasvekst og beiting. Ulike driftsopplegg har også innvirkning på kretsløpet.

* Albedoeffekt = forklarer hvordan klimaet på jorda blir påvirka ved at sollys blir mindre reflektert i mørke overflater (havvann, trær/busker) enn i lyse overflater (snø, is).

Røroslandbruket – Miljø- og klimavennlig

Det er de grovfórspisende husdyra (storfe, sau, geit) som kan nyttiggjøre seg den varierende vegetasjonen i utmarka og graset på innmarka. Rein og vilt nyttiggjøre seg utmarksvegetasjonen. Gjennom sin beiteaktivitet bidrar disse totalt til det biologiske mangfoldet og karbonbinding i jorda. Mange insektarter er avhengig av at dyr beiter slik at plantearter, som insekter er avhengige av, ikke blir borte. Også visse typer insekter og fugler er avhengige av husdyras tilstedeværelse med sin hud, pels og ull for disse arters overlevelse. Det kan ellers nevnes hvor viktig det er å ta vare på slåtteenga for det biologiske mangfoldet. Dette kan gjøres ved årlig skjøtsel med ulike metoder. I nærheten av disse er det også viktig å holde artsrike vegetasjonssoner. Dersom man tar vare på kulturminner som rydningsrøyser, støttemurer og steingjerder representerer de gode leveområder for insekter og andre artsgrupper. I prioriteringer av tilskuddsmidler er det derfor viktig at også kulturminnene trekkes fram og hindres i å bli gjengrodd.

Når det gjelder lystgassen bidrar jorda med utslipp ved dårlig drenert jord. God agronomi med god kontroll på dreneringen er et viktig bidrag sådan. Grøfting og gode avskjæringer er viktig tiltak slik at jorda klarer å utføre sin fotosyntese og hindre utvasking av næringsstoffer (som med det havner på avveie – til luft, vatn, sjø). Dyptgående planterøtter gir plantene et bedre utgangspunkt for å kunne ta opp næringsstoffer og gjennomføre effektiv fotosyntese med opptak av metan og CO2 i lufta. Jordpakking er derfor viktig å begrense.

God jordstruktur der fotosyntesen (med sitt forbruk av metan og CO2) er aktiv, er grunnlag for effektiv matproduksjon på lokale ressurser. Tiltak med fokus på god agronomi, aktiv bruk av utmarksbeiter og et aktivt kulturlandskap er derfor viktig for Røroslandbruket. God agronomisk landbruksproduksjon er et godt klima og miljøtiltak.
For Røroslandbruket som en viktig del av Verdensarven der kulturlandskapet er prioritert må aktivt beitebruk prioriteres.
Økt bruk av tre og biomasse bidrar til økt aktivitet i skogen, og dermed økt sysselsetting. Det å sikre at skogen vokser bidrar til økt anvendelse av trevirket og økt CO2-opptak. Planting og ungskogpleie er derfor et viktig tiltak for måloppnåelsen.

Landbruksnæringen med effektiv og agronomisk jord- og skogbruk bidrar positivt i klimasammenheng der det blir skapt arbeidsplasser, produsert mat, kunnskap, beredskap og biologisk mangfold spredt i hele kommunen. Dette har videre verdier også regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

STATUS OG NØKKELTALL FOR LANDBRUKET I RØROS

Røros er en typisk fjellkommune der grovfôrbasert husdyrproduksjon basert på melk utgjør den dominerende produksjonen i jordbruket. Dernest kjøttproduksjon på sau og storfe. I tillegg finnes verpehøns, hjorteoppdrett og hest. Det er i disse produksjonene verdiskapingen og sysselsettingen innen næringen har sitt fundament. Arealene er innmark med grasproduksjon og utmark godt egna for beitebruk. I følge NIBIO (Norsk institutt for bioøkonomi) kan utmarka i Røros bestå stedvis av meget godt beite. Dette skyldes dens beliggenhet høgt til fjells og berggrunn. Vegetasjonskartlegging trengs for å få mer kunnskap om denne ressursen. Her kan beitenæringene hente mye av sine fôrenheter, og med det bidra til en driftsøkonomisk positiv matproduksjon samtidig som den bidrar til å holde kulturlandskapet i hevd/aktivt. I de fleste områder i kommunen ligger det ikke til rette for andre jordbruksproduksjoner. De naturgitte forutsetningene ligger best til rette for denne typen produksjoner, både med tanke på utnytting av fulldyrket areal, innmarksbeiter og ikke minst utnyttelsen av beiteressursene i utmarka.

I Røros er den bærende volumproduksjonen sårbar. Produksjonsvilkårene er preget av for det meste små- og mellomstore bruk, noen store bruk og ofte store avstander mellom brukene, stor andel leiejord, relativ kort vekstsesong og utfordringer knyttet til et sterkt kontinentalt klima.

Volumproduksjonen innen melk- og kjøtt er også grunnlaget for videreforedling. Rørosmeieriet og Røros Slakteri er solide lokale foredlingsbedrifter i dag som bidrar til kortreist matproduksjon fra landbruket. Likeså Stensaas Reinsdyrslakteri med sin foredling av reinsdyr og vilt. Alle disse er plassert i Røros kommune, og som med sine profiler er identitetsbyggere.

Primærprodusenten er det avgjørende leddet for etablering av bygdenæringer og den mulighet man har for økt verdiskaping og sysselsetning på dette området. I kommunen finner vi en ikke ubetydelig småskalaproduksjon av mat, og det er også etablert sammenslutninger for produsentene, som Rørosmat. Gjennom videreforedling og utvikling av spesialiteter er det mulig å hente ut merverdi av råvarene fra melk- og kjøttproduksjonen samt at dette gir et betydelig kortreist matutvalg fra Røros.

Gjennom bruk av Landbruksbudsjettet og SSBs Landbrukstellinger er det et stort tallmateriale om landbruket både nasjonalt og lokalt. Dette gjelder både aktive bruk (produksjonstilskuddsordningen), dyrestatus, eiendomsstruktur mm.
I det følgende er det siste tallmaterialet for noen parametre synliggjort, og viser status og utvikling. Dette igjen kommer i utfordringer og muligheter.

Røros	2002		2017	
Produksjon	Dekar/dyr	Andel økologisk	Dekar/dyr	Andel økologisk
Økologisk areal	1413	6,2 %	900	3,9 %
Økologisk areal + karensareal	1687	7,5 %	900	3,9 %
Økologisk melkekyr	61	5,7 %	58	6,7 %
Økologisk ammekyr	1	2,1 %	0	0

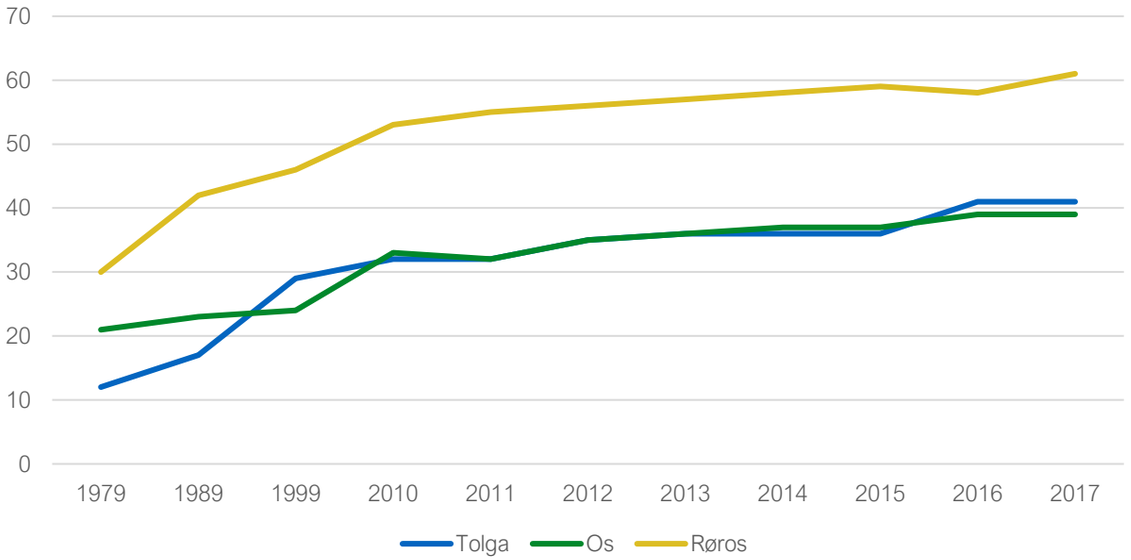
Andel økologisk produksjon i Røros. Økologisk produksjon har gått ned de siste år.

Førstehåndsverdien av husdyr- og planteproduksjon 2018 i RØROS				
Produksjon	Førstehåndsverdi* kr per enhet	Kroner	Millioner kroner	Andel
Mjølkekyr	40000	35 680 000	36	54 %
Ammekyr	17000	1 462 000	1	2 %
Mjølkegeiter	5800	0	0	0 %
Søyer	1300	1 526 200	2	2 %
Slakta lam**		0	0	0 %
Purker	27000	0	0	0 %
Slaktegris	2150	0	0	0 %
Verpehøner	320	4 748 800	5	7 %
Slaktekyllinger	24	0	0	0 %
Slakta ender, kalkuner og gjess	150	0	0	0 %
Vekstgruppe grovfôr	1000	23 223 000	23	35 %
Vekstgruppe korn	1200	0	0	0 %
Vekstgruppe potet	7000	0	0	0 %
Vekstgruppe grønnsaker	22000	0	0	0 %
Vekstgruppe frukt	22000	0	0	0 %
Vekstgruppe bær	31000	0	0	0 %
Sum		66 640 000	67	100 %
* Produksjonstilskudd for husdyrproduksjon, areal- og kulturlandskapstilskudd, distriktstilskudd, driftstilskudd og kvalitetstilskudd kommer i tillegg.				
** Verdien av slakta lam er lagt inn i førstehåndsverden for søyer og derfor ikke tatt med				
Det er satt en verdi på grovfôrproduksjon da dette er en verdiskaping på linje med fôrkornproduksjon (et innsatsmiddel i husdyrproduksjon)				

Verdiskapingen innenfor det tradisjonelle landbruket. I tillegg til dette Landbruksbudsjettets produksjonsmidler (disse utgjør vel 25 mill.kr. til Røroslandbruket)

STATUS OG NØKKELTALL FOR LANDBRUKET I RØROS

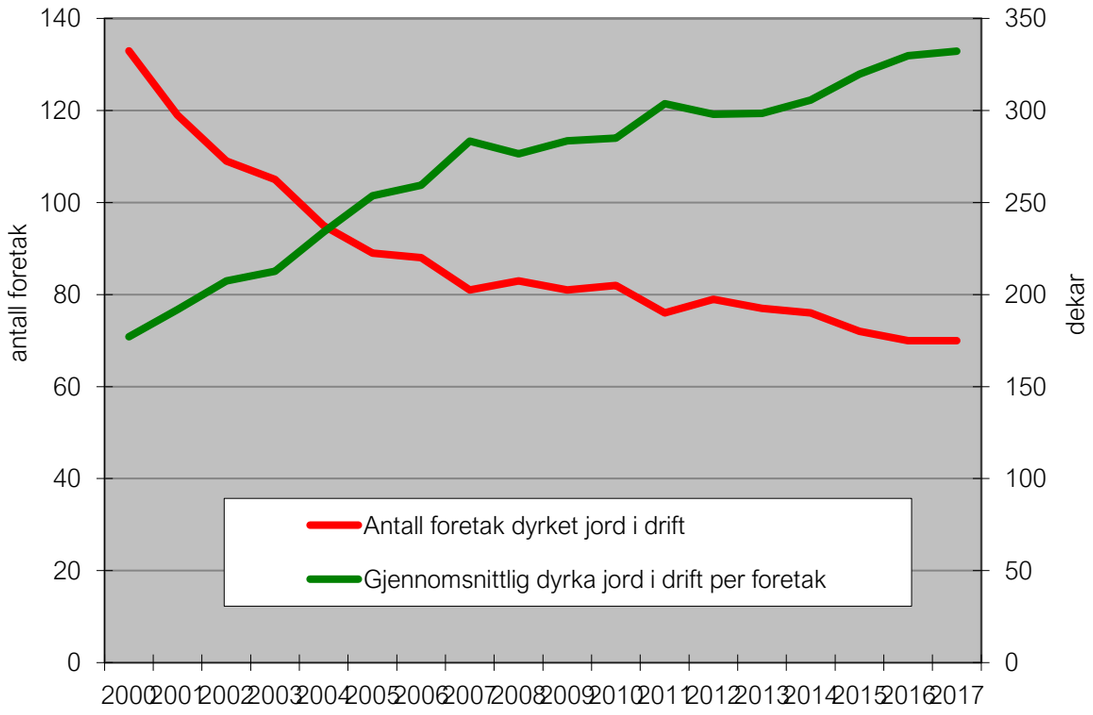
Leid jordbruksareal i drift i prosent av totalt jordbruksareal 1979-2017. Os, Tolga og Røros

Kilde: SSB statistikkbank tabell 06462

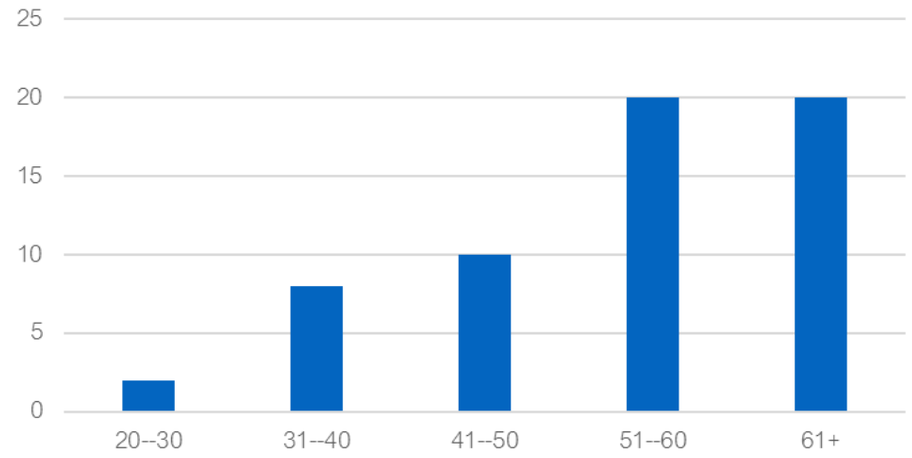
Jordleien er betydelig i Røros, med over 60 %. Dette er av det høyeste i Trøndelag.

Utvikling i antall foretak og størrelsen av jordbruksforetakene i 1640 RØROS

Kilde: Landbruksdirektoratet, LIB - søknad produksjonstilskudd

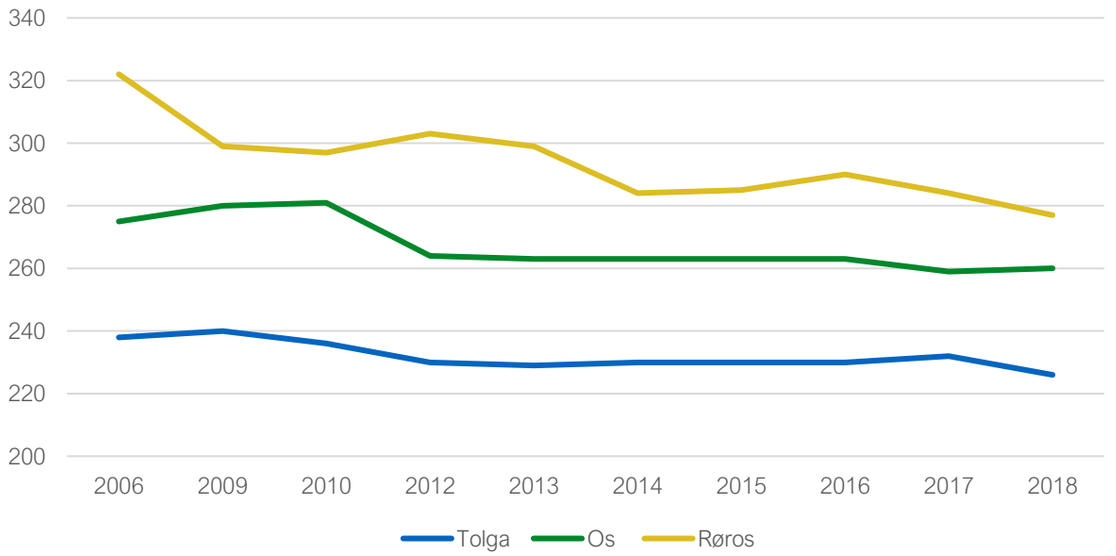
Brukere fordelt på aldersgrupper

Gjennomsnittsalder for den aktive gårdbrukeren i Røros pr 2020 er 54 år.

Kilde: Landbruksdirektoratet, LIB - søknad produksjonstilskudd

Bebodde landbrukseiendommer 2006-2018. Os, Tolga og Røros

Kilde: SSB statistikkbank tabell 06520

Utviklingen av bosettingen på landbrukseiendommer i Røros sammenliknet med nabokommunene Os og Tolga. En nedgang siden 2008 som er større i Røros enn i de to andre kommunene.

STATUS OG NØKKELTALL FOR LANDBRUKET I RØROS

Antall driftsenheter i aktiv drift

1969	1979	1989	1999	2009	2019
270	224	175	142	82	61

I perioden 1969 – 2019 er antall bruk redusert med 209 aktive bruk i landbruket – dette er en reduksjon på 77 % i perioden.

Jordbruksareal i drift

1969	1979	1989	1999	2009	2019
20600	21400	25200	24200	23543	23343

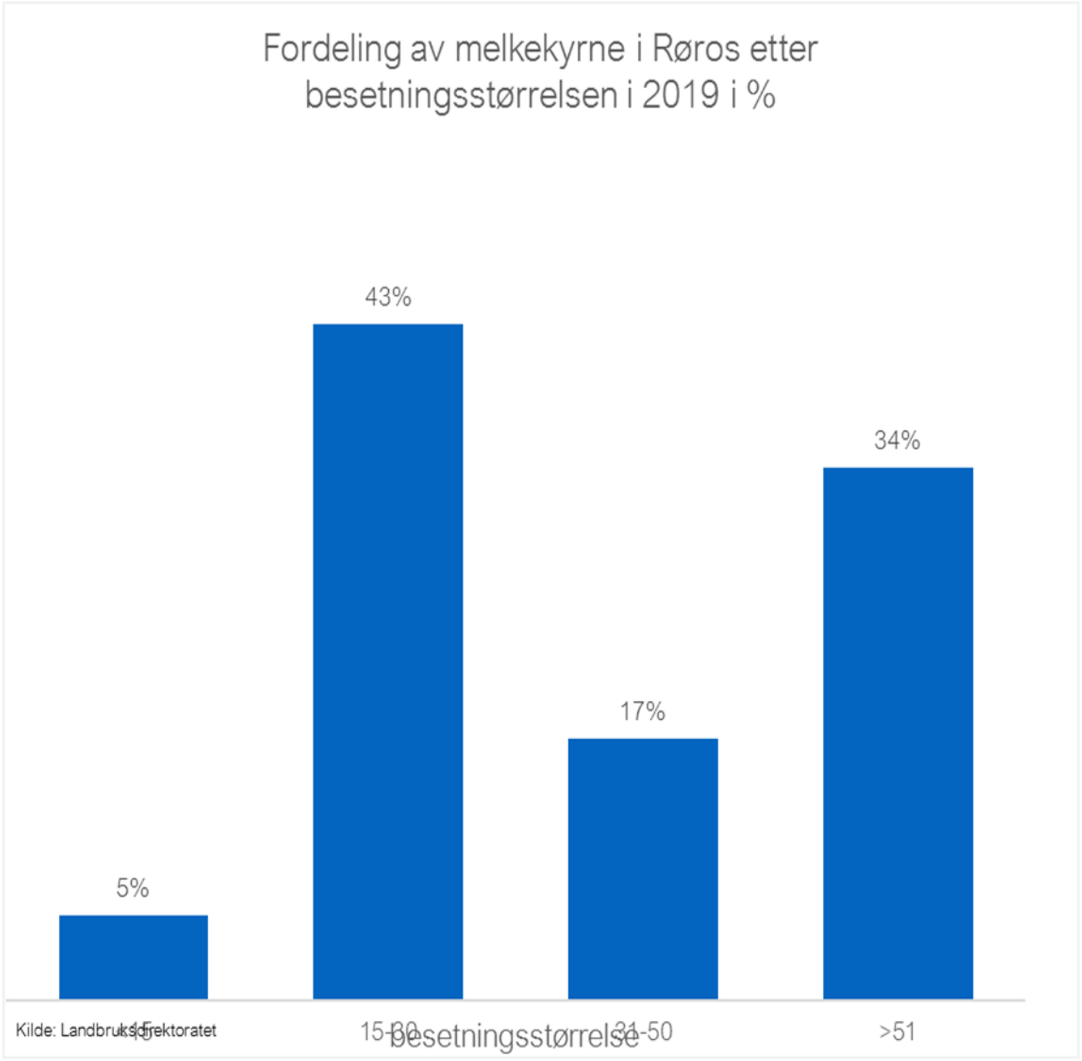
Stabille og økende arealtall over flere år. I følge Kartverkets arealklassifisering er i dag en del areal ute av drift.

Utviklingstrekk – produksjonsform, dyretall

	1979	1989	1999	2009	2019
Ant. melkebruk	148	115	94	49	33
Ant. bruk m/sau		35	22	15	10
Melkekyr	1550	1400	1320	876	922
Ammekyr	0	2	35	73	68
Sau	1750	1900	1490	1165	1063
Fjørfe	930	1980	2060	9100	14840
Melkeleveranse	6,7	7,1	6,2	5,7	6

Dyr på utmarksbeite siste 20 år

	1999	2009	2019
Melkekyr/ammekyr	585	413	433
Sau og lam	3190	3009	2803
Ungdyr	750	666	689
Hest		19	38
Geit		11	0

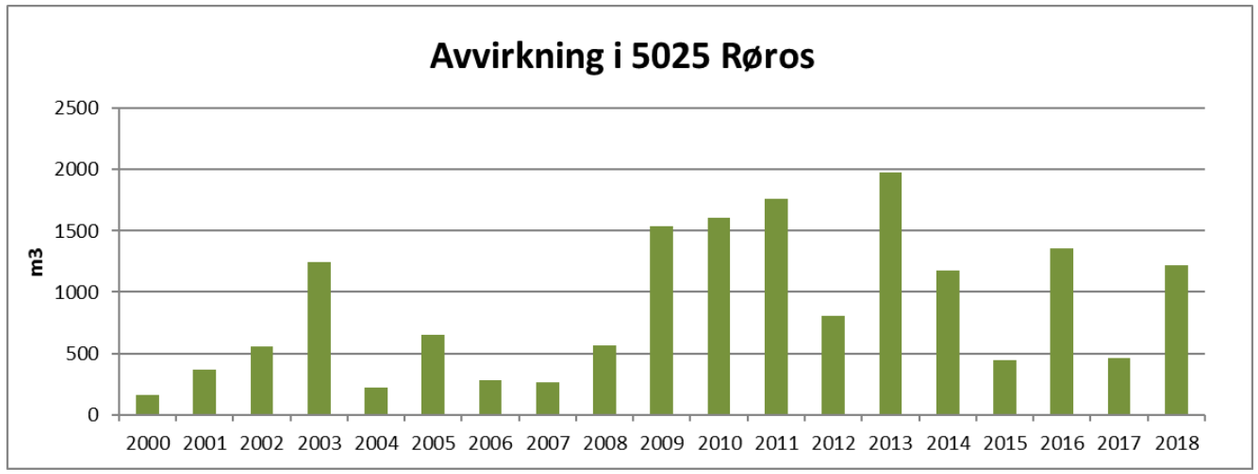

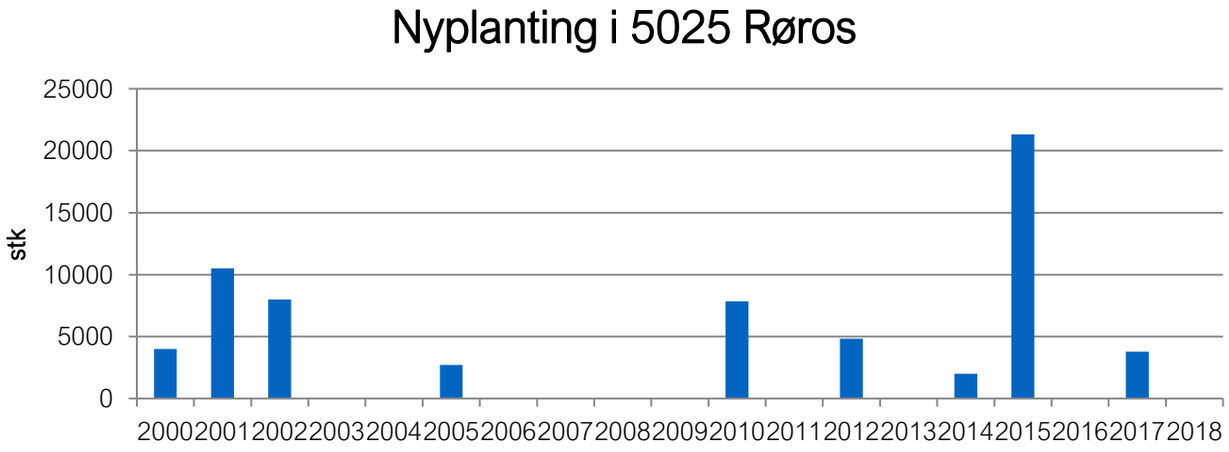
STATUS OG NØKKELTALL FOR LANDBRUKET I RØROS

Røros-skogbruket

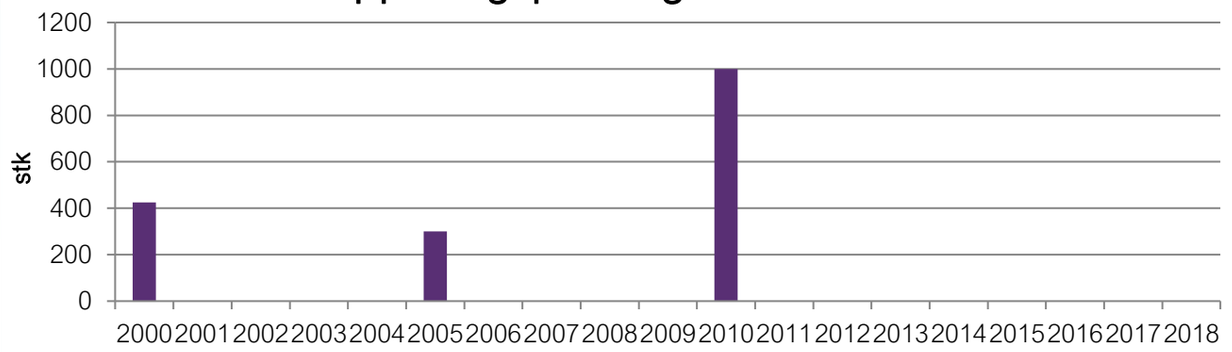
Nøkkeltall	i dekar
Barskog	108 881
Blandingsskog	15 029
Lauvskog	82 982
Skog på myr	447
Vernet	16 901
Produktivt skogareal ekskl vern	190 438

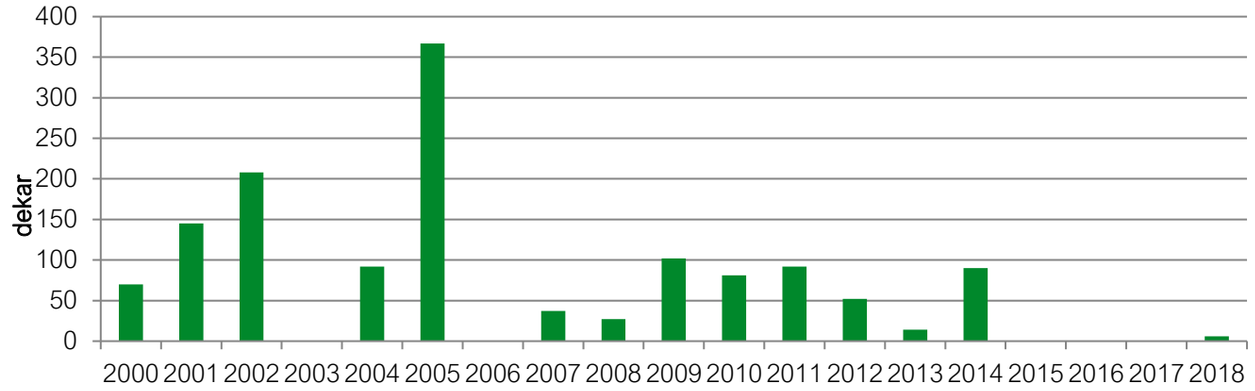
Tabellene under er hentet direkte fra virkesdatabasen (VSOP) og tilskuddsdatabasen via Landbruksdirektoratet. Dette gjør at også kommunenr blir synlig.

Figuren viser at plantingene ikke skjer like i etterkant av avvirkningen, og med et mindre plantetall enn Fylkesmannens retningslinjer og anbefaringer.

Ungskogpleie bidrar til økt verdi på skogsvirket. Med så store skogarealer som er i Røros viser denne figuren lav aktivitet.

Det er en betydelig skogressurs i Røros. Produktivt skogareal pr tid er vel 200.000 daa. Stående volum 1,2 mill. m3 og en årlig tilvekst på 30-40.000 m3. Kun en liten del, årlig snitt ca 1.000 m3 går til industriell foredling. Hogst til ved er noe usikkert, men antas fra 5-7.000 m3 årlig (oppgis ikke i VSOP). Utnyttelsesgraden er pr dd. kun 15 % av årlig tilvekst.

Med skogens beliggenhet vil omløpet være langt, men kvaliteten kan være høg. Infrastruktur og avsetning vil være avgjørende for om denne ressursen kan utnyttes bærekraftig og driftsøkonomisk.

Omsetning totalt i rørosbedrifter som leverer gjennom Rørosmat. Tall hentet fra Rørosmat.

Årsverk 2019	Omsetning 2019
130	405 mill. kr.

UTFORDRINGER I RØROSLANDBRUKET

- Savner forståelse/positivt fokus på næringen og landbruksmiljøets betydning for lokalsamfunnet
- Alderssammensetning hos brukerne og manglende rekruttering
- Store avstander mellom brukene, vanskelig med samarbeid og kunnskapsutveksling
- Fagmiljøet er lite og svekket
- Endrende forbrukermønstre
- Dyrkingsjord ujevnt fordelt
- Høy andel leiejord og lange kjøreavstander
- Bruk av utmarksressurser: Beite- og rettighetskonflikter/ gjerdekonflikter, eierskapsforhold, eiendomsstruktur.
- Klima - utfordringer mht. mer ekstremt klima + klimavennlig landbruk.
- Store skogressurser som ikke er utnyttet
- Gjengroing og endret kulturlandskap
- Stort behov for investeringer
- Lang kommunal saksbehandlingstid
- Økonomi

.

Eiendomsstrukturen og bosettingen på landbrukseiendommer i Røros 2019, SSB.

Landbrukseiendommer i alt	572
Landbrukseiendommer med boligbygning	395
Landbrukseiendommer med boligbygning og bosetting	284
Landbrukseiendommer med boligbygning uten bosetting	28,1 %

Til sammenlikning er det hentet tilsvarende SSB-tall 2019 fra en annen trøndersk fjellkommune med betydelig landbruksnæring, Oppdal kommune.

Landbrukseiendommer i alt	577
Landbrukseiendommer med boligbygning	470
Landbrukseiendommer med boligbygning og bosetting	403
Landbrukseiendommer med boligbygning uten bosetting	14,3

Antall landbrukseiendommer er nokså lik for Røros og Oppdal kommuner. Når det gjelder landbrukseiendommer med boligbebyggelse (er eller har vært brukt som bolig) er dette nokså forskjellig, der Røros har langt flere landbrukseiendommer uten boligbebyggelse. Det er også langt flere landbrukseiendommer med boligbebyggelse som ikke bebos i Røros kommune.

Dette er noen tall som sier noe om utfordringene med eiendomsstrukturen, bosetting og drift.

MULIGHETER I RØROSLANDBRUKET

- Spesialister på grovfórbasert husdyrproduksjon
- Styrke og øke fagmiljøet gjennom rekrutterings- og holdningsarbeid
- Store og gode utmarksbeiter
- Røroskua, en effektiv utmarksbeitebruker sammen med andre grovfórbeitende storferaser og dyrearter
- Mye dyrkbare areal
- Mye innmarksareal ute av drift
- Landbrukets rolle i Verdensarven
- God base for lokalmatforedling
- Lokalt meieri og slakteri
- Økologisk melk
- Mange ledige landbruksbygninger
- Kvalitetsvirke på skog

Det ble avholdt to åpne møter i denne Landbruksplanprosessen. Her er noen av de muligheter som ble spesielt trekt fram for Røros sin del.

Tema 1 **Utmarksressursenes betydning** v/Bjørn Egil Flø og Yngve Rekdal, Nibio:
Landbruket er viktig for regionen
For grendene rundt Røros så vel som for Røros;
landskap, kultur, sysselsettig osv. → **samfunnets kollektive kapasitet**
Men det er ikkje likegyldig kva landbruk me har:
* mange små framfor få store
* eit landbruk som er «på-kopla» lokalsamfunnet i motsetnad til eit «frå-kopla» landbruk
* me treng å sikre koplinga mellom landbruket og lokalsamfunnet

Røros har vekslende beitekvalitet i utmark. Noen områder har veldig høg beitekvalitet, med særlig gode forutsetninger for å utvikle et landbruk bygd på lokale ressurser

- Utmarksbeitet i kommunen har veldig låg utnyttingsgrad. Skal beitekvalitet og verdier knytt til kulturlandskap, biologisk mangfold og kulturarv tas vare på må landskapet skjøttes

- **Organisering: Utmarksbeitebruk tilpassa framtidas landbruk. Driftssystem som ser de totale ressursene på innmark og i utmark i sammenheng**

- **Arealbruk som tar best muleg hensyn til alle arealinteresser**

Tema 2 **Klimasmart og bærekraftig landbruksproduksjon** v/Ragnhild Borchsenius, NLR og Hans Brede, Skogselskapet:

Klimavennlig = god økonomi = bærekraftige bruk og levende bygder !
•Gode avlinger av god kvalitet – fóranalyser og -planlegging
•God produksjon på alle dyrene
•God velferd for dyrene og bonden
•God økonomi
•God drenering –grøfting
•Rett kalking og gjødsling –god utnytting av husdyrgjødsel
•Godt stell av graset –rette grasarter med lite ugras
•Unngå jordpakking. Dekkutstyr, dekktrykk, maskinvalg
•Beiter og utmarka er en klimavennlig ressurs. Ungt beitegras.

Karbonlager skog : 1.800.000 tonn CO2
- Årlig lagring i skog : 40-50.000 tonn CO2
- Substitusjonseffekter trebruk/bioenergi: 450 tonn CO2-4750 tonn CO2 (avhengig av hvilke energikilder som erstattes)

Hvordan øke skogens betydning:
•Økt hogst – marked for krokete bjørk? Fyr med ved!
•Mer bartre – dvs. planting etter hogst av bjørk
•Mere pleie av ungskog – ungskogpleie/tynning

LANDBRUKSPLANENS OPPBYGGING

Hva vil vi?
Det overordnede hovedmålet beskriver hvor vi ønsker å komme i løpet av de neste ti årene. Det er videre definert fire hovedtema. Delmålene under hvert hovedtema beskriver konkrete resultater vi ønsker å oppnå.

Hva gjør vi?
Vi har definert spesifikke tiltak som skal bidra til at vi oppnår delmålene.

Visjon

Hovedtema med delmål

Tiltak

VISJON

«Røroslandbruket skal være et levedyktig, framtidsretta, stolt og bærekraftig fjellandbruk med lokal identitet basert på utnytting og videreforedling av lokale ressurser.

Det er viktig at lokale fortrinn som "Lokalmathovedstaden Røros", reiselivet, verdensarvstatus og særegne landbruksskapte kulturmiljøer, bygger opp under Røroslandbruket».

Forklaring til hovedtema med delmål

Røroslandbruket

Røros må bygge et landbruk basert på sin egen identitet, særtrekk og fortrinn, og som støtter opp om merkevaren Røros. Det vil også styrke landbrukets posisjon i lokalsamfunnet.

Levedyktig og bærekraftig

Landbruket må være driftsøkonomisk lønnsomt. Dette krever at landbruket også er sosialt og miljømessig bærekraftig.

Framtidsretta, stolt og levedyktig

Landbruket må tilrettelegges og gjøres attraktivt for neste generasjon, og det må løftes og forankres i lokalsamfunnet. Bevisstgjøring av de verdiene som ligger i et aktivt landbruk og ringvirkningene som skapes. Landbruket er en samfunnsutvikler på mange måter. Herunder ligger også stikkord som fagmiljø, samarbeid, variert bruksstruktur, kulturlandskap og bosetting i distriktene.

Utnytting og videreforedling av lokale ressurser og fortrinn

«Lokalmathovedstaden Røros», verdensarvstatusen og særegne kulturlandskap er avhengig av en aktiv landbruksnæring. Det er derfor sentralt å ta tak i de utfordringer, muligheter og tiltak som skisseres i planen.

Visjon:

«Røroslandbruket skal være et levedyktig, framtidsretta, stolt og bærekraftig fjellandbruk med lokal identitet basert på utnytting og videreforedling av lokale ressurser.

Det er viktig at lokale fortrinn som "Lokalmathovedstaden Røros", reiselivet, verdensarvstatus og særegne landbruksskapte kulturmiljøer, bygger opp under Røroslandbruket».

Hovedtema 1 – Bonden i samfunnet

På Røros har landbruket over en lengre periode vært en deltidsnæring, der gruvedriften har vært hovednæringen hos mange familier. Røros sin historikk og bergverksdriftens betydning har gjort at Røros blir ansett som en industrikommune, og bonden var en bergverksbonde. Landbruket har likevel vært historisk viktig. At man klarte å ha et jordbruk her, var en forutsetning for bosetting, og er en av de viktigste forutsetningene for at Røros i dag er verdensarv. Dagens landbruk har også flere viktige roller, og bonden er en helt sentral aktør i lokalsamfunnet. Landbruket produserer trygg mat, skogvirke, energi, tjenester og fellesgoder som bla. kulturlandskap. Det bidrar til bosetting i alle deler av kommunen og sysselsetting, er viktig i utvikling og bevaring av lokalsamfunn og er sentral i beredskaps- og sikkerhetshensyn.

Røros fremstår i dag som et kulturminne med en særlig verdifull historisk arv, bygget på jordbruk, samisk fangst og reindrift samt bergverksdrift. Rørosingene har gjennom alle tider vært svært dyktige til å utnytte ressursene som naturgrunnlaget gir for landbruk, og dette er tungt vektlagt også i verdensarvsammenheng. Både verdensarvstatusen og reiselivet i Røros er avhengig av et eksisterende landbruk som skjøtter kulturmiljøene, og slik holder bygninger og landskap i hevd. Landbruket bidrar også til å ta vare på gamle stier og ferdselsårer, samt å redusere gjengroing, noe som igjen er viktig i forhold til friluftsliv og folkehelse.

Landbruket i Røros har opplevd en kraftig nedgang. De siste tiårene har antallet landbrukseiendommer i drift blitt kraftig redusert. Den negative tendensen er den samme på landsbasis, men den har fått ekstra stort utslag i Røros. I 2019 er bare om lag 12 % av kommunens landbrukseiendommer i aktiv drift, dvs. oppfyller vilkårene for produksjonstilskudd. Antallet sysselsatte i landbruket blir stadig mindre, og avstandene mellom brukene øker, slik at fagmiljøene reduseres eller forsvinner helt. Dette gir utfordringer for kollegialt samvær og samarbeid, kunnskapsoverføring, beredskap og rekruttering.

Det at hoveddelen av landbrukseiendommene på Røros eies av folk som ikke driver jorda selv fører med seg flere utfordringer, blant annet dårligere forvaltning av eiendommen, økt leiejord, bruker- og rettighetskonflikter der bl.a. manglende gjerdeplikt er følger som beitebrukerne og landbruket må ta byrdene med. Slike konflikter bidrar til samarbeidsutfordringer, slitasje og pessimisme i landbruksnæringa.

«Rørosbonden skal være en likeverdig, synlig og engasjert del av samfunnet på Røros, med stolthet for yrket og satsingsvilje. Røros kommune skal fremsnakke bonden og legge til rette for økt rekruttering og gode vilkår for landbruksdrift i kommunen».

EATNEMENAERPIE / VERDENSARV

INDUSTRIJE / INDUSTRI

KULTUVRE / KULTUR

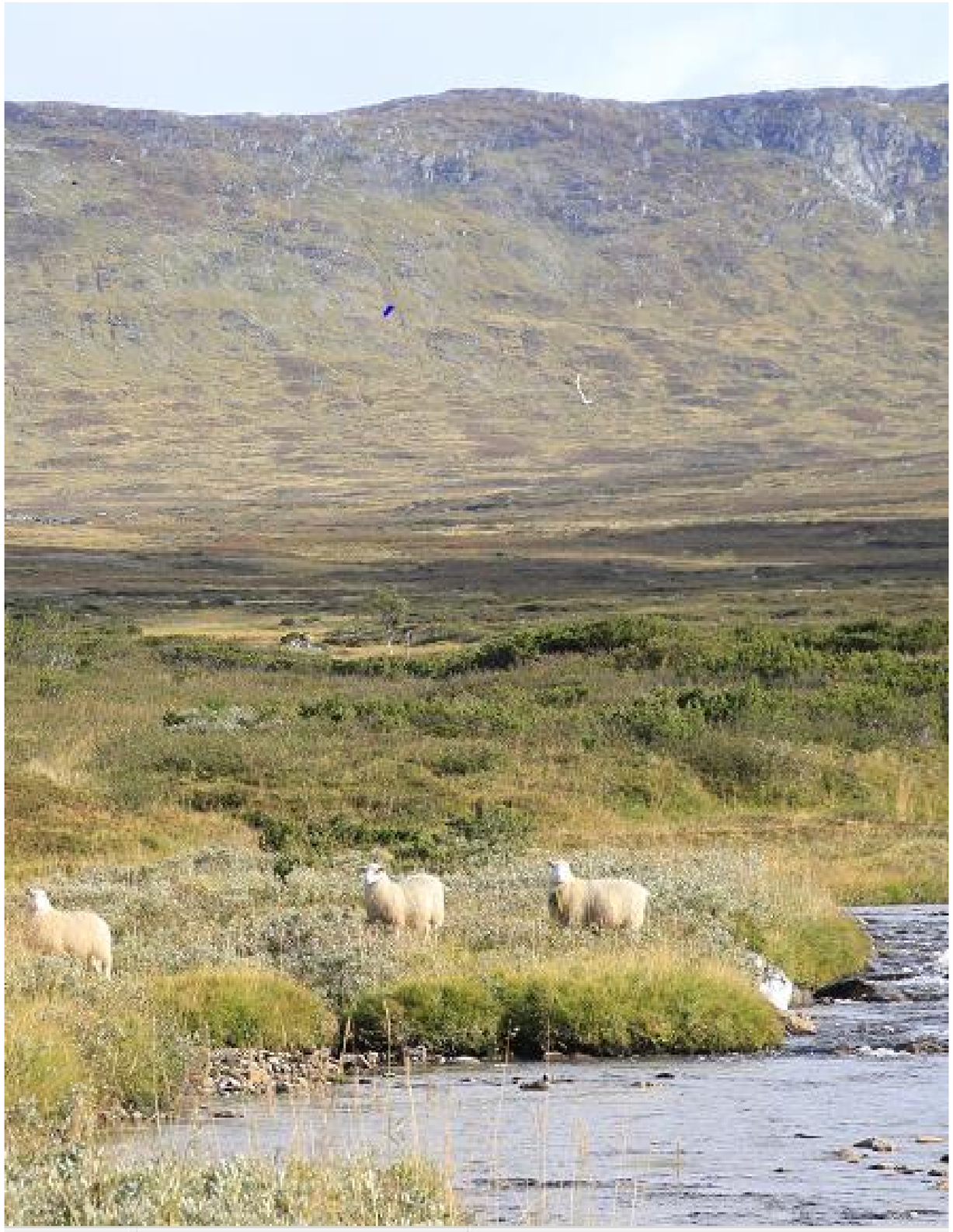
Hovedtema 1 – Bonden i samfunnet

Skal den negative trenden i landbruket i Røros snus må alle jobbe sammen mot felles mål. Både kommunen, faglagene og gårdbrukerne selv har ansvar for å fremsnakke bondeyrket og synliggjøre landbrukets betydning som samfunnsutvikler. Det må bygges en stolthet som går på tvers av driftsform - yrket må bli respektert og verdsatt. Dette er også avgjørende for rekruttering og utvikling.

Det må skapes en felles forståelse for at Røros også er en landbrukskommune, både innen næringa, foredling, rådgiverapparatet og i samfunnet for øvrig. Det bør utvikles en markedsførings- og kommunikasjonsstrategi for landbruket, slik at det offentlige og næringa kan jobbe på lag og ha en enhetlig kommunikasjon. Kommunen bør ha en bevisst strategi for hvordan landbruket blir omtalt i kommunen, samt forankring i kommunalt planverk.

En forutsetning for at landbruksnæringen skal kunne bestå og videreutvikles, er tilstrekkelig tilgang på kompetent arbeidskraft. I Røros er aldersgjennomsnittet hos brukerne urovekkende høy, og det er utfordrende å få nye brukere til å overta gårdsdrifta.

Kommuneplanens samfunnsdel har som mål at det skal være bosetting i alle bygder. Det store fokuset på generell bosetting/boplikt til kommunen kan i noen tilfeller ha gått på bekostning av landbruksnæringen og eiendomsstrukturen. Landbrukseiendommer er næringseiendommer, hvor hovedmålet bør være å sikre fast bosetting i tilknytning til aktiv drift. Det bør kunne gis noen lokale føringer som sier noe om retningen på drift og forvaltning av landbrukseiendommene i kommunen.

Hovedtema 2 – Ressursgrunnlaget

Innmark og nydyrking

Generelt drives egeneid jord bedre enn leid jord. Røroslandbruket har fortsatt muligheter til å hente flere antall fôrenheter.pr daa. *Fòrenhet = energiverdien av fór og dyras energibehov. Fórenhet melk (FEm) har vært offisielt energimål for melkeku siden 1993, og er definert som 6900 kliojoule nettoenergi (kjNE), tilsvarende verdien av 1 kg standard bygg til melkeproduksjon. FEm blir også brukt som offisiell måleenhet for energi for oppdrett og kjøttproduksjon på storfe samt sau og geit.*

Det er mulig å drive agronomisk godt og oppnå opp mot 800 Fem/daa, selv i fjellandbruket (forsøk NLR har gjennomført i den nasjonale satsingen på fjellandbruket 2013-2016).

Kartdata vs. PT viser at det er mye areal ute av drift i Røros. Det bør gjøres en behovskartlegging mht. hva og hvor behovet for nydyrking er. Det må være et mål først å utnytte den dyrkamarka som finnes/er opparbeidet. Må ha kartgrunnlag som viser potensialet og ta vare på de områdene som allerede er oppbygd med innmarksareal. For å opprettholde drifta på eksisterende areal er det viktig å legge til rette for nydyrking mellom eksisterende areal, for å få bedre arrondering og driftsrasjonalisering. Røros kommune sett under ett har en stor uutnytta nydyrkingsressurs (Kartverket), men i flere områder der de aktive brukene ligger er arealene som er best egna for nydyrking allerede dyrka. Makeskifte kan også være et virkemiddel i ressursutnyttelsen.

Det er mye jord ute av drift på Røros. Ute av drift menes at det ikke drives av det aktive landbruket. En del klassifisert fulldyrka mark og nesten halvparten av innmarksbeitet er ikke i drift.

Utmark

I Røros har utmarksbeitet lang tradisjon for å være en viktig del av produksjonsgrunnlaget for melk- og kjøttproduksjonen. Røros har til dels store og gode utmarksbeiter (vegetasjonskartlegging 2018/19, NIBIO), men det mangler fortsatt kunnskap om kvaliteten på beiteressursen i hele kommunen. Hittil er kun små deler av kommunen vegetasjonskartlagt i forhold til beitekvaliteten av utmarka/beiteressursen. Beiteressursen blir i dag i altfor liten grad utnyttet i forhold til potensialet. Røros sin beliggenhet og klimatiske forhold tilsier at utmarksbeite bør være en helt sentral del av produksjonsgrunnlaget for fjellandbruket. Bruk av utmarka er økologisk og vil være et viktig ledd i det lokale miljø- og klimaarbeidet. Med manglende rekruttering vil også beitebrukskompetanse forsvinne.

Liten bruk av utmarka har ført til at gjengroinga av kulturlandskapet er framtredende. I tillegg er både inn- og utmarksressursen under press - økt bruk til andre formål, slik som fritidsboliger/utbygging, organisert ferdsel osv.

Det er nødvendig med større fokus på utmarka, dens verdier og bruk. En videreføring av vegetasjonskartleggingen er nødvendig for verdsetting og synliggjøring, og for å kunne ivareta gode og driftsrasjonelle beiteressurser.

«Røros kommune skal ha en utstrakt og økt bruk av utmarka, både som beite og som ressurs for trevirke. Det skal legges til rette for samarbeid og samhandling».

EATNEMENAERPIE / VERDENSARV

INDUSTRIJE / INDUSTRI

KULTUVRE / KULTUR

Gjerding

Det må settes inn særskilte tiltak i forhold til gjerding, både i hht. gjerde- og beitelov samt aksept for å gjennomføre nye gjerdetiltak. Det må inn fellestiltak i forhold til holdningsarbeid og kartlegging av gjerdeplikten. Kommunen kan ha muligheter gjennom kommunale planverktøy å sette klare føringer/retningslinjer for gjerdehold som tilfredsstiller de behov beitenæringen (landbruk og reindrift) har.

Reindrifta opplever en del utfordringer med gjerdehold. Denne næringen opplever en økende konflikt mot de som eier fritidseiendommer og ikke-næringsaktive grunneiere.

Seterressursen

Røros var en gang en av de største seterkommunene i Norge, men i dag er det nesten ikke noe aktiv seterdrift igjen. Mange setrer (driftsapparatet i utmark) er blitt borte som ressurs for gårdsbrukene gjennom en omfattende fradeling tilbake i tid. I dag er setervollene ofte egne små eiendommer benyttet til fritidsbruk, og uten lovregulering.

Det er viktig å ha en god oversikt og kunnskapsgrunnlag over seterressursen. Både ut fra kulturhistoriske hensyn og med tanke på en mulig fremtidig ressurs for landbruket. Kommunen bør i kommunale planverktøy understreke at setervollen er en viktig ressurs for landbruket.

Økologisk landbruk

Ifølge «Nasjonal strategi for økologisk jordbruk 2018-2030» er hovedmålet å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Økologisk matproduksjon skal først og fremst bidra til at etterspørselen etter økologisk mat kan dekkes av norsk produksjon så langt det er mulig (Landbruks- og matdepartementet 2018).

Det finnes allerede foredlingsledd for økologisk produksjon i Røros, og her etterspørres mer lokal råvare. Det er derfor et potensiale for økt økologisk drift i Røros. Rørosmeieriet tilbyr i dag ekstra merpris og støtte for å legge om til økologisk melkeproduksjon. I tillegg til at en omlegging til økologisk melkeproduksjon vil øke verdiskapingen i Rørosjordbruket, vil økt tilgang på lokal økomelk også styrke verdiskaping og sysselsetting i Røros totalt. Driften av både meieri og slakteri har store ringvirkninger i Rørossamfunnet.

Økologisk produksjon er en kunnskapsintensiv driftsform som har større agronomiske utfordringer enn konvensjonell produksjon. En forutsetning for å få til en omlegging til økologisk drift er derfor god kvalitet på rådgivning og generell kompetanseheving hos gårdbrukerne. For å få flere til å legge om driften de nærmeste årene vil det nok være nødvendig med ytterligere stimuleringstiltak til omlegging.

Skog

Hovedutfordringer for skogressursen på Røros er:

- Lav kvalitet
- Lav pris/lav betalingsvillighet for fornybar energi
- Lav kubikkmasse pr daa – dvs. høye driftskostnader
- Lav aktivitet

Skogbruket i Røros kommune er generelt dårlig kartlagt og forvaltningen har med det dårlig oversikt. Det gjør det vanskelig å få gode skogverdier. Det mangler fortsatt skogbruksplaner i kommunen, og det er ikke foretatt MIS-registrering.

I Røros er det store utfordringer med å få omsatt skogen og få lønnsomhet i skogsdrift. Utnyttelsesgraden av skogressursen er forholdsvis lav (15 %). Det hogges litt for salg til industri, men hovedtyngden brukes til ved. Skogen blir stadig eldre. Røros er også i ferd med å øke gjengroingsandelen. Skogen har tatt seg inn på gamle setervoller og slåtteenger, og endret et åpent kulturlandskap til tett skog; for det meste av liten, kronglete bjørk.

Forvaltning av skogen bør være et prioritert tiltak, planting etter hogst og pleie av den yngre voksende skogen. Det er lite nyplanting i Røros i dag, og det har vært lite skogkulturaktivitet de siste 20 åra. Skogplanting handler om investeringer langt fram i tid, for neste generasjon. Utfordringen er å kunne tenke langsiktig og bidraget til å øke verdien på egen skog. Drift og utnytting av den lokale skogressursen er et helt sentralt punkt i klimaarbeidet. Skogen er en CO2-nøytral ressurs som binder store mengder karbon gjennom sin vekst. Å øke tilveksten av skogen vil øke bindingen av karbon. Skogen er en fornybar ressurs som har stor verdi som råvare og energikilde.

I det kommunale klima- og miljøarbeidet skal utnytting av lokale ressurser og fortrinn være sentralt, og skogressursen er særskilt nevnt. Kommunen kan gå frem som et forbilde og nyttiggjøre seg denne lokale ressursen i egen virksomhet. Skape møtearenaer mellom politisk ledelse og skognæringa er et viktig ledd i dette arbeidet.

Hovedtema 3 – Eiendomsstruktur

En av de mest underliggende utfordringene for landbruket på Røros er en krevende eiendomsstruktur. Ved å prioritere tiltak som forbedrer eiendomsstrukturen vil den generelle situasjonen for landbruksnæring også kunne bedres. Å skape mer rasjonell eiendomsstruktur vil også være et viktig klimatiltak, ved å redusere transport- og driftsavstandene. Her kommer også diskusjonen om å ta vare på arealressursene som dyrka, dyrkbart, godt utmarksbeite, arrondering, rasjonalisering ol. til næringsutvikling.

De fleste bruk i Røros har et beskjedent ressursgrunnlag som i stor grad er avhengig av leiejord. Med stadig færre jordbruksbedrifter i aktiv drift og en eiendomsstruktur som endrer seg lite, øker leiejordandelen. Et større samsvar mellom eier og bruker krever økt omsetning både av landbrukseiendommer som ikke drives av eier, og tilleggsjord. Det er i gjeldende lovverk åpnet for rasjonalisering for å styrke eksisterende jordbruksbedrifter og dens bosetting. Det må settes inn tiltak for å bedre arronderingen av eiendommer og legges til rette for makeskifte ol. I dag har vi en utstrakt krysskjøring mellom mange nabobruk.

Det er flere faktorer som påvirker kjøp og salg av landbrukseiendom, og forholdet mellom å eie og leie jord. Den store teknologiske utviklingen, økt krav til effektivitet og økonomiske faktorer har økt arealbehovet. Det er knyttet sterke følelsesmessige bånd til landbrukseiendommer, som i de fleste tilfeller omfatter både dyrka jord, skog, beite og bebyggelse, jakt- og fiskerettigheter. Utsatt generasjonsskifter og lovregulering knyttet til landbrukseiendommer kan bidra til å begrense omfanget av eiendomsoverdragelse. Manglende salg kan blant annet skyldes beredskapsgrunner/selvbergingshensyn, familieforhold, at gården har vært i slekta i mange generasjoner eller at det ikke er lønnsomt å selge.
Leiejord har store konsekvenser for agronomien. Leiejord er likebetydende med usikkerhet for brukeren, og av kostnadsårsaker og ressursbruk reduseres investeringsmuligheten. Det er store forskjeller knyttet til agronomi på eid og leid jord, også i Røros. Konflikter kan lettere oppstå dersom formålet med eierskap av landbrukseiendom er annet enn landbruksnæring.

«Røros kommune skal legge til rette for robuste landbrukseiendommer som eier mer og leier mindre jord, som får reduserte kjøreavstander og mer hensiktsmessig fordeling av areal».

EATNEMENAERPIE / VERDENSARV
INDUSTRIJE / INDUSTRI
KULTUVRE / KULTUR

Hovedtema 4 – Verdiskaping og foredling

Verdensarvstatusen gir Røros sterke forpliktelser, men samtidig muligheter. Kulturminnene og kulturhistorien har skapt et unikt sted for blant annet reiseliv, handel, håndverk, industri og servicenæring. Næringsutvikling i Rørossamfunnet må ta utgangspunkt i den gjensidige avhengigheten mellom utvikling og bevaringshensyn.
Rørosnavnet er en merkevare og forbindes med god kvalitet. «Lokalmathovedstaden Røros» har blitt et velkjent begrep. Omdømmet er bygget opp gjennom mange år ved at man i felleskap har vært opptatt av lokalt særpreg og kvalitet, og er i dag et av de viktigste konkurransefortrinnene Røros har. Vekst og utvikling må skje på en måte som forsterker samtidig som den er bærekraftig.

Med utgangspunkt i dagens situasjon for landbruket i Røros, vil det være mest realistisk å ha hovedfokus på å opprettholde eksisterende drift, fremfor å sette mål om å øke produksjonen. Det vil likevel være viktig å styrke fagmiljøet og holde beredskapen oppe gjennom flere aktive bruk. I dette bør det være mulig å kunne øke antall landbruksbedrifter gjennom rekruttering og oppstart av ny drift og/eller nye innovative ideer, der den har vært passiv eierskap i siste generasjon(er). Det er viktig å kunne bidra til at flere ser muligheter i å skape næring ved matproduksjon, beitebruk, bærekraftig opplevelsesnæring, tilleggsnæring o.l. Her er det også et potensial for gårdsturisme, Inn på Tunet osv. Røros har stor kompetanse gjennom Næringshagen, på oppbygging av næringsvirksomhet (både innenfor landbruket og annen næring). Dette er et senter der det skapes rom for nye ideer og innovasjon.

Med utgangspunkt i det gode foredlingsleddet vi har lokalt i Røros, bør det jobbes for en lokal økning i råvareleveransen til foredlingsbedriftene. Dette kan sikre miljømessige og økonomiske fordeler både for bonden og for foredlingsbedriftene. I tillegg til at det vil styrke den lokale verdiskapingen og Røros sin posisjon som viktig lokalmatdestinasjon. Unntaket er reindrifta, som allerede i dag har om lag 100 % foredling på Røros. Det å utvikle Røros sine kortreiste kvaliteter og fortrinn innen primærproduksjon og foredling er også et godt klima- og miljøtiltak.

I Røros er det fortsatt et forbedringspotensial med hensyn til å bruke lokale produkter på serveringssteder og i institusjoner. Synliggjøringen av lokale produkter i butikkene kan trolig forbedres ytterligere. Forbrukerne foretrekker i større grad produkter som er trygge, sunne og bærekraftige. Rørosregionen har allerede klart å skape seg et navn og et marked innen lokalmat og foredling. Det å styrke primærleddet vil virke positivt for videreforedlingsleddet og verdiskapingen i Røros, og for hele Rørossamfunnet (omdømmet). Det er veldig viktig at man i diskusjonen om merkevaren Røros framhever gunnpilaren som er den lokale bonden, ser bondens behov og utfordringer samt prøver å legge til rette for en framtidig og levedyktig landbruksnæring i kommunen. Samtidig er det viktig at primærnæringen støtter opp om lokale foredlingsbedrifter også. Disse igjen må kunne bidra til produktutvikling som styrker lokal landbruksnæring og lokal identitet.

«Røroslandbruket skal fremme verdiskaping som forsterker Røros som merkevare, er bærekraftig og tar hensyn til de særegne kulturminneverdiene».

RØROS KOMMUNE

Delmål og tiltaksstrategi

HOVEDTEMA	DELMÅL	TILTAK	ANSVAR
BONDEN I SAMFUNNET Rørosbonden skal være en likeverdig, synlig og engasjert del av samfunnet på Røros, med stolthet for yrket og satsingsvilje. Røros kommune skal framsnakke bonden og legge til rette for økt rekruttering og gode vilkår for landbruksdrift i kommunen.	***Synliggjøring og forankring*** Delmål: Skape arena for dialog mellom næring, forvaltning og politisk ledelse	• Etablere «Samarbeidsrådet for landbruket i Røros»: Fellesorgan for alle faglagene i landbruket, kommunal forvaltning, reindriftsnæring, videreforedling + politisk oppnevnt verv = SR - Utvikle en felles markeds- og kommunikasjonsstrategi for landbruket i Røros, forankret i kommunen og faglag/næring. • Utarbeides en egen temaplan for reindriftsnæringen. Selv om næringa er regional er Røros kommune i en særstilling for reindrifta.	• Faglagene i landbruksnæringen tar initiativ for å samle til 1. møtet. • Reindriftsnæringen tar initiativ overfor Fylkesmannen og Røros kommune
	Fagmiljø og samarbeid Delmål: Årlig fagdag	• Arrangere fagdager som kobler sammen landbruk, videreforedling, politikere m.fl. En fellesarena - samling av alle faglag.	• Samarbeidsrådet SR
	Rekruttering og sysselsetting Delmål: Antall aktive driftsenheter i landbruket i Røros skal Ikke reduseres ytterligere.	• Lokale eierskiftekurs: Invitere både ny og gammel eier. • «Ny bonde»- prosjekt. Samle grunneiere og nye brukere – sosiale møtepunkt, fagdager, fagturer. Se potensiale i det å være grunneier -, for de som også sitter på uutnyttede ressurser.	• Landbruksforvaltning i samarbeid med utdanningsinst. mm. • Landbrukets faglag og Landbruksforvalt. tar initiativ til oppstartsmøte

Delmål og tiltaksstrategi

HOVEDTEMA	DELMÅL	TILTAK	ANSVAR
RESSURS-GRUNNLAGET Røros kommune skal ha en utstrakt og økt bruk av utmarka, både som beite og som ressurs for trevirke. Det skal legges til rette for samarbeid og samhandling.	***Bruk av innmark (dyrkamark og nydyrking)*** Delmål dyrkamark: Bevaring og bruk av eksisterende innmarksareal. Ta i bruk areal ute av drift Delmål grasproduksjon: 500 fôrenheter per daa Delmål nydyrking: næringssatsing og bruksrasjonalisering ***Økologisk landbruk*** Delmål: 25 % økologiske bruk innen 5 år	• Temakart - kartlegging av dyrkamarka, brakk areal og viktige landbruksområder • Fagdager, kurs med hovedtema agronomi, økonomi, klima, jordpakking, presisjonslandbruk mm. • Opprettholde og øke arealet av fulldyrka jord, overflatedyrka jord og kulturbeite i Røros kommune. • Nydyrkingstilskudd • Kompetanseheving/rådgivning – styrke NLR sitt tilbud i Røros • Stimuleringstiltak for omlegging til økologisk • Styrke samarbeidet mellom aktørene i foredling og råvareproduksjonen.	• Landbruksforvaltning i samarbeid med komm. Kartavd. • Landbrukets faglag, kommunens Landbruksforvaltning • Røros kommune • Røros kommune v/førstelinjetjeneste i samarbeid med økologiske kompetansesentre

Delmål og tiltaksstrategi

HOVEDTEMA	DELMÅL	TILTAK	ANSVAR
RESSURS-GRUNNLAGET Røros kommune skal ha en utstrakt og økt bruk av utmarka, både som beite og som ressurs for trevirke. Det skal legges til rette for samarbeid og samhandling.	***Beite i utmark, gjerdehold og seterbruk*** Delmål: Øke utmarksbeitebruken 5000 sau om 10 år (i dag 3100) 400 storfe om 10 år (i dag ca 250) (I dag ca 5200 vårrein på sommerbeite i Røros, sannsynligvis ca det samme om 10 år).	• Vegetasjonskartlegging av hele utmarksbeitet i Røros innen 5 år, viktig for bedre kunnskapsnivå, dokumentasjon av arealene og der konsekvenser er riktig bruk på riktig sted • Beitebruksplan utarbeides - utnytting av beiteressurser, gjerding og organisering av beitesamarbeid, utnytte NoFence ol.– oppstartsvedtak i 2020.	• Røros kommune med Landbruksforvaltning samt faglagene • Landbruksforvaltning utreder oppstart., Røros kommune

Delmål og tiltaksstrategi

HOVEDTEMA	DELMÅL	TILTAK	ANSVAR
RESSURS-GRUNNLAGET Røros kommune skal ha en utstrakt og økt bruk av utmarka, både som beite og som ressurs for trevirke. Det skal legges til rette for samarbeid og samhandling.	***Skogbruk*** Delmål: Øke utnyttelsesgraden av den lokale skogressursen (ledd i klimaarbeidet) Satsing på bioenergi Ta ut etterveksten til lokal bruk. I dag tas det ut under 10 % av bjørka.	• Skogbruksplan med MIS-registrering utarbeides (områdetakst – tall for den enkelte skogeier og for kommunen). • Se på muligheter for å utnytte skogen til samfunnsoppdrag (lokal vedproduksjon, bygninger, oppvarming o.l.) i samarbeid med andre (vernede bedrifter/skoler/NAV osv.).	• Landbruksforvaltning og lokalt skogeierlag tar initiativ til å starte prosessen. • Skogeierlag i samarbeid med interessegrupper

Delmål og tiltaksstrategi

HOVEDTEMA	DELMÅL	TILTAK	ANSVAR
EIENDOMS-STRUKTUR Røros kommune skal legge til rette for robuste landbrukseiendommer som eier mer og leier mindre jord, som får reduserte kjøreavstander og mer hensiktsmessig fordeling av areal.	***Mer rasjonell/effektiv eiendomsstruktur*** Delmål leiejord: Redusere leiejordprosenten til 50% innen 10 år (i dag 63%) Delmål kjøreavstand: 30 % reduksjon i gjennomsnittlig kjøreavstand i løpet av 20 år Må prioritere aktive drivere av landbruks-eiendommer og de som ønsker å starte opp (ikke kun bosettingshensynet)	• Eiendomsstrukturprosjekt (status kjøreavstander, inspirere til å omsette eiendommer, makeskifte mm), foreslå rasjonelle løsninger og utnyttelse av ressursene på eiendommene, jobbe med langsiktige leiejordsavtaler.	• SR setter dette som tema, og finner ut hvilket omfang og metode

RØROS KOMMUNE

Delmål og tiltaksstrategi

HOVEDTEMA	DELMÅL	TILTAK	ANSVAR
VERDISKAPING OG FOREDLING «Røroslandbruket skal fremme verdiskaping som forsterker Røros som merkevare, er bærekraftig og tar hensyn til de særegne kulturminne-verdiene».	***Økonomi / produksjon*** Delmål: Opprettholde dagens jordbruksproduksjon med innmarksareal og øke antall beitedyr i utmark Det må være rom for både store og små bruk, men må være på et bærekraftig nivå – uansett driftsmodell Fremme natur- og kulturarven	• Samarbeidsprosjekt mellom reiseliv og landbruk – utnytte turistpotensialet - mulige tilleggsnæringer knyttet til ressursene på gårdsbruk/ landbrukseiendommer • Arbeide for å få Røros inn i UKL (Utvalgte kulturlandskap), sette i stand områder i kommunen med natur- og kulturhistorisk verdier (setergrender, Småsetran) • Tettere samarbeid mellom kulturminnevern og landbruk i felles anliggende.	Kommunen må dra dette i gang - i samarbeid med førstelinjetjenesten og SR • Landbruksforvaltning, Verdensarvkoordinator • Røros kommune ved Landbruksforvaltning og kulturminneansvarlig

Delmål og tiltaksstrategi

HOVEDTEMA	DELMÅL	TILTAK	ANSVAR
VERDISKAPING OG FOREDLING «Røroslandbruket skal fremme verdiskaping som forsterker Røros som merkevare, er bærekraftig og tar hensyn til de særegne kulturminne-verdiene».	***Lokalmatforedling* (Merkevaren Røros/ Lokalmat-hovedstaden)** Delmål: Øke graden av lokal videreforedling. - Mål om 75 % av kjøttleveransen og 30 % av melkeleveransen i Røros til lokal foredling (Rein har i dag nesten 100 % lokal videreforedling).	• Synliggjøre Rørosprodusenten med sin produksjon (utmarksbruk med småfe, rørosku osv.). Bidra i arbeidet med fagskoletilbudet i Røros på lokalmat • Øke lokalt forbruk av lokale produkter, markedsføring mm • Oppstart forprosjekt for egne varelinjer som gir merpris i markedet. • Landbruksnæringen ser viktigheten av at det offentlige legger til rette for at lokale aktører kan bidra innenfor innkjøpsreglementet til enhver tid.	• SR

Tiltaksplan 2020 - 2024

TILTAK	TIDSPLAN	KOSTNADER	FINANSIERING
Kurs eierskifte i landbruket	2022, 2024	30.000,- pr år	Komp.hevende tiltak FM, egenandeler
Beitebruksplan	2021 - 2022	100.000,- totalt	SMIL, OBB
Vegetasjonskartlegging	2021 - 2024	250.000,- årlig	Røros kommune
Forprosjekt «Ny bonde»	2021 - 2022	50.000,- årlig	Prosjektsatsing hos FM, egenandeler
Etablering av Samarbeidsrådet for landbruket i Røros	2021	10.000,- pr år	Røros kommune
Nydyrkingstilskudd	2021 - 2024	50.000,- pr år	Røros kommune
Fagdager - agronomi, økologisk, skogbruk, klima	2021 - 2024	10.000,- pr år	Rentemidler skogbruk, Røros kommune, egenandeler
Temakart - dyrkaareal mm., viktige landbruksområder	2022		
Prosjekt eiendomsstruktur - makeskifter, omsetn.eiendom osv.	2022 - 2024	250.000,- pr år	Røros kommune, FM fjellandbrukssatsing
Utarbeide skogbruksplaner, områdetakst		Uklart	Rentemidler skogfond, egenandeler, FM

RØROS KOMMUNE

Andre tiltak med behov

TILTAK
Utarbeide egen temaplan for reindrift
Fagdager i regi Samarbeidsrådet (SR)
Bruk av skogsvirke - oppvarming/energi, bygningsråvare
Røros inn i UKL (Utvalgt KulturLandskap)
Synliggjøring av lokalmatprodusenten
Landbruksnæringen i tettere samarbeid med reiselivsnæringene/synergieffekter
Utvikle spesialprodukt fra landbruket

EATNEMENAERPIE / VERDENSARV INDUSTRIJE / INDUSTRI KULTUVRE / KULTUR

Vaerien Vuelie Pulsen i fjellet